

סיון התשע"ג

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

"לא תתלונן"
לפרשת בהעלותך

בדרך כלל, התשובות העולות הן חטא העגל, חטא המרגלים וכו'. אך אפילו לחטא העגל, לאלילות ברגע הרגיש ביותר במערכת היחסים שבין ישראל לקב"ה – רגע כינון הברית במתן תורה – היה תיקון וכפרה. מה גרוע מזה שאין לו תקנה?

יש לכאורה מגוון של אירועים שליליים בפרשתנו ובפרשיות הבאות: בפרשתנו – תלונות המתאווים לבשר ודברי הסרה של מרים במשה; בפרשת שלח – המרגלים ודיבתם על הארץ; בפרשת קורח – המרידה במנהיגותם של משה ואהרן.

אולם לא נכון יהיה לראות את האירועים הללו כאירועים מובדלים. אפשר לסכם את המשותף להם במילה אחת, שחוזרת פעמים רבות בפרשיות האלה: 'תלונות'. מה רע כל כך בתלונות?

אין ציווי בתורה 'לא תתלונן', ומה יותר אנושי מלהתלונן? כדי לענות על כך, נתבונן בתלונות עצמן ונראה שהבעיה בתלונות היא לא התלונות אלא מה שעומד בבסיסן. נראה גם שהתלונות גרועות מחטאים!! התלמוד מביא פרשנות למקומם של החטאים האלה בפרשה:

3. בבלי שבת קטז, ע"א

דתינא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: עתידה פרשה זו שתיעקר מכאן ותכתב במקומה. ולמה כתבה כאן - כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שנייה. פורענות שנייה מאי היא? (יא:א) 'ויהי העם כמתאננים'. פורענות ראשונה: (י:לג) 'ויסעו מהר ה'; ואמר רבי חמא ברבי חנינא: שסרו מאחרי ה'.

מסביר הרב בני לאו כי החידוש המפתיע הוא שרבן שמעון בן גמליאל קובע שהתלונה של בני ישראל ('ויהי העם כמתאננים') איננה הבעיה הראשונה, למרות שהיא מופיעה מיד בתחילת פרק יא. הוא מצליח לזהות בתוך הכתוב "פורענות ראשונה" כבר במילים המתארות את התחלת המסע. הפסיעה הראשונה: "ויסורו מהר ה'". - ויסורו, לא רק מהר ה' אלא גם מה'. רבן שמעון בן

ניפוצ חלום:

הרב יעקב נגן, משיבת עתניאל טוען כי פרשת בהעלותך היא מהפרשיות העצובות בתורה, ומכאן גם חשיבותה – חייבים ללמוד את לקחיה. החלום, האידאל, הציפיות הגבוהות – כולם מתנפצים אל מול מציאות מתסכלת ומכוערת. אחרי כמעט שנה שישראל שוכנים מסביב להר האלוהים, מגיע הזמן לזוז. משה מלא ציפיות – הנה מיד נכנסים לארץ ישראל. הוא מפציר בחותנו להישאר עמם ולהיכנס אתם לארץ. בתוך כך משה חוזר פעמים רבות על הטוב שיהיה:

1. במדבר י, כט-לב:

כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, לְחַבֵּב בֶּן-רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֹתֵן מֹשֶׁה, נִסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה, אֹתוֹ אֲתָן לָכֶם; לָכֶה אֲתָנוּ וְהִטַּבְנוּ לָךְ, כִּי-יְהוֹה דִּבְרַ-טוֹב עַל-יִשְׂרָאֵל.

ל וַיֹּאמֶר אֱלֹוֹ, לֹא אֵלָיךְ: כִּי אִם-אֶל-אַרְצִי וְאֶל-מוֹלַדְתִּי, אֵלָיךְ. לֹא וַיֹּאמֶר, אֶל-נָא תַעֲזֹב אֲתָנוּ: כִּי עַל-כֵּן יִדְעָתָ, חֲנֻתְנוּ בַּמִּדְבָּר, וְהִיִּיתָ לָנוּ, לְעֵינֵינוּ. לֹב וְהָיָה, כִּי-תֵלֵךְ עִמָּנוּ: וְהָיָה הַטוֹב הַהוּא, אֲשֶׁר יֵיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ--וְהִטַּבְנוּ לָךְ.

עצוב לקרוא זאת, כאשר אנחנו הקוראים כבר יודעים שלא רק חותנו של משה לא יזכה להגיע לארץ... ולפני שיהיה טוב יהיה רע, רע מאוד.

כאשר המחנה מתחיל לנסוע, משה דרוך לקראת המלחמה שתתחיל מיד עם כניסתם לארץ, וקורא

מקור 2 - במדבר י, לה:

"קִוְיָמָה ה' וַיַּפְּצוּ אֶבְיָד וַיְנַסּוּ מִשְׁנָאֵיךְ מִפְּנֵיךְ"
אולם מתברר שהאויבים והשונאים אינם מבחוץ אלא דווקא מבפנים.

קריאתו של משה מבטאת את שיא הציפיות, אך מיד אחר כך מתחיל המדרון החלקלק שסופו ידוע – דור ההורים ימותו במדבר, והבנים ינדדו במדבר עשרות שנים. ונשאלת השאלה מה הוא החטא שקלקל את הכול?

המציאות. תחושתם הפנימית היא שהאחרים לעולם רוצים ברעתם, והם תמיד מחמיצים את מה שהיה יכול להביא שינוי טוב ומבורך לחייהם. הם רואים רק את מה שאין ולעולם לא את מה שיש, תמיד חסר להם, תמיד רע להם.

לעיתים חז"ל נתנו סיבה לתלונות,

6. במדבר י"א י':

"וישמע משה את העם בכה למשפחתיו"

חז"ל דורשים מפסוק זה שהבכי איננו בחוג המשפחה אלא "על עסקי משפחה". הם בוכים על זה שהקב"ה קבע להם גבולות של קדושה. בשלב זה אנו רואים את משה רבנו נשבר ומבקש להחליפו במנהיגות אלטרנטיבית. וגם תלונות בלי סיבה של ממש

7. במדבר י"א ד-ו:

וְהַאֲסַפְסֹף אֶשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הַתְּאוּוֹ תִּאְנֶה וַיָּשְׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֵאָכְלֵנוּ בָּשָׂר: זָכַרְנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֵיָם אֶת הַקַּשְׂאִים וְאֶת הָאֲבִטְחִים וְאֶת הַחֲצִיר וְאֶת הַבְּצָלִים וְאֶת הַשּׁוּמִים: וְעַתָּה נִפְשָׁנוּ יִבְשָׁה אֵין כֹּל בְּלִתֵּי אֵל הַמֶּן עֵינֵינוּ

התלונות מידבקות – קבוצה אחת של 'אספסוף' מתחילה להתלונן וכבר מצטרפים אליהם האחרים, 'ויבכו גם בני ישראל'. תלונות עלולות לגרום לאדם לשקוע בהוויה שבה הכול שחור, ותמיד המציאות האחרת היא הטובה יותר. אולם רמת העיוות מדהימה כאשר ה'אלטרנטיבה' שעליה מדברים היא העבדות במצרים. כזכור, במצרים היה רע, המצרים מיררו את חיי ישראל על ידי שיעבוד בעבודה קשה ואף רצחו את בניהם. ולמרות הכול, בעיני המתלוננים, מצרים נחשבת למקום של שפע, הטענה שבמצרים האוכל היה חנם מגוחכת. גם אם זה נכון, זה רק מאותה סיבה שבשלה בעלי חיים מקבלים את מזונם 'חנם'. בעלי חיים הם רכוש, אין להם כסף ומעצם כך הם מקבלים מזון, כדי שיוכלו לעבוד את אדוניהם. כך אצל העבדים. כמו שאת העבר הם הופכים מרע לטוב, גם את ההווה הם מצליחים להפוך מטוב לרע. הם בזים למתנת האל. ה', בתגובה לתאוותם לבשר, נותן להם את מבוקשם:

8. במדבר י"א כ:

עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאֶפְכָס וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא יַעַן פִּי מֵאֲסַתְּם אֶת ה' אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וַתִּבְכוּ לִפְנֵי לֵאמֹר לָמָּה זֶה יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם

התאוה לבשר גרמה להם למאוס בה', וסופם שימאסו גם בבשר. כשיהיה הבשר, לא יעבור זמן רב עד שיראו שזו הייתה אשליה לחשוב שהבשר הוא מה שחסר להם.

נוסף על היפוך המציאות על פניה, מקוממת הקטנות וצרות האופקים של התלונה – הייתכן שהדבר המרכזי

גמליאל מסביר שהם לא נמצאים באקלים של קדושה, הם סרו מה'. העם לא נוסע אל - (כפי שקיווה משה בדבריו אל יתרו: "נוסעים אנחנו אל"), אלא נוסע מ-. כאשר כל תכלית היציאה אינה אלא בריחה מהנקודה הקודמת אין יכולת להתמודד עם קשיים, וכשרואים את הרע, מתחילים להתלונן: "ויהי העם כמתאוונים רע באזני ה'".

פרשתנו אינה הראשונה שבה מתלוננים בני ישראל. כבר בספר שמות, בפרשת בשלח, העם מתלונן על מחסור במים ובאוכל

4. שמות ט"ז, א-ה:

א וַיִּסְעוּ כָל-עַדַת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַר-סִין, לְמִסְעֵיהֶם--עַל-פִּי יְהוָה; וַיַּחֲנוּ, בְּרִפְיִדִים, וְאֵין מַיִם, לְשֵׁתֵת הָעָם. ב וַיִּכַּר הָעָם, עִם-מֹשֶׁה, וַיֹּאמְרוּ, תָּנוּ-לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה; וַיֹּאמֶר לָהֶם, מֹשֶׁה, מִה-תִּרְיֹבוּן עִמָּדִי, מִה-תִּנְסוּן אֶת-יְהוָה. ג וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם, וַיִּלֶן הָעָם עַל-מֹשֶׁה; וַיֹּאמֶר, לָמָּה זֶה הַעֲלִיתֶנוּ מִמִּצְרַיִם, אֶתִּי וְאֶת-בְּנֵי וְאֶת-מִקְנֵי, בְּצִמָּא. ד וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה לֵאמֹר, מָה אֶעֱשֶׂה לָעָם הַזֶּה; עוֹד מַעַט, וַיִּסְקַלְנִי.

אולם, מציין הרב אלחנן סמט בספרו עיונים בפרשת השבוע, לעומת פרשתנו, בפרשת בשלח יש לפחות בסיס לתלונות. בתחילת המסע, אכן היה מחסור במים ובמזון. גם אם אפשר היה לקוות שהעם יתמודד עם החסר הזה בדרך חיובית יותר, עדיין אפשר להכיל ולהבין את התלונות. לעומת זאת, התלונות בפרשתנו הן מסוג אחר לחלוטין.

הבעיות התחילו מיד אחרי קריאת משה "קומה ה'" שראינו במקור מס 2. הנפילה של ישראל מול הרוח הגדולה של משה – מול השאיפה לעולם של אמונה ודבקות בה', רוצה האספסוף דווקא בשר. את התלונה ודרישת הבשר מתארת לנו התורה:

5. במדבר י"א, א'

"וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאוֹנְנִים רַע בְּאָזְנֵי ה' וַיִּשְׁמַע ה' וַיַּחֲר אַפּוֹ". על פי ההקשר 'מתאוונים' הוא סוג של תלונה. לא מפורט על מה הם התלוננו. מסביר הרב יעקב נגן משיבת עתניאל, כי נראה ששתיקת התורה במקרה זה באה ללמד את מה שלרוב נכון לתלונות באשר הן – הדבר שעליו מתלוננים אינו הסיבה לתלונה אלא לכל היותר העילה שלה. אי-היכולת להכיר בעובדה זו יכול להביא את האדם להשלות את עצמו שאילו רק יקבל המתלונן את 'משאלת לבו', הכול יסתדר. אשליה זו משותפת גם למתלונן וגם למי שרוצה לעזור לו. מצד האמת, הדבר שעליו מתלוננים אינו העניין. יש אנשים שנקודת המבט הבסיסית שלהם על החיים היא לראות את הרע בכל דבר. ראייה זו מושרשת אצלם עמוק, וכך הם חווים את

כללית. תפיסת מציאות מעוותת גורמת לכך שלעולם ימצאו את החסרונות, לא משנה כמה טוב. תמיד החלופה שלא נבחרה מתבררת למפרע כטובה יותר. ומה שלא תעשה – לעולם תהיה בחזקת אשם. רש"י כותב שכאשר התפלל משה לרפואות אחותו מרים, שנענשה מכיוון שדיברה בו סרה, הוא נאלץ לקצר בתפילתו: 'מפני מה לא האריך משה בתפלה, שלא יהיו ישראל אומרים אחותו נתונה בצרה והוא עומד ומרבה בתפלה?!' (רש"י, במדבר יב, יג)

כך אי אפשר לנהל מערכת יחסים, אין עם מי לדבר, אין לאן להתקדם. באווירה העכורה הזאת, משה מרגיש שהוא אינו מסוגל להמשיך. ולכן, בתשובה לשאלה שפתחנו בה: על המעשה של חטא העגל אפשר להתגבר וממנו אפשר להמשיך הלאה. אבל לא כאשר תפיסת העולם הפנימית של האדם שמלווה אותו תמיד שגויה. כאשר התפיסה הפנימית של האדם מעוותת, אי אפשר להתקדם הלאה. בשפה של 'לעשות' ו'להיות'. חטא שהוא בתחום של 'לעשות' – אפשר להגבר עליו, אולם כאשר שורשו הוא "להיות", הוא שייך לעולם הפנימי העמוק, וסליחה מאת ה' לא תפתור דבר משום שאין שינוי פנימי.

החטא ועונשו:

אמנם הבוכים והמלינים בסופו של דבר צודקים, רק שהם לא תמיד מכירים בעובדה שהדבר נובע מכך שתלונותיהם הן בחזקת נבואה המגשימה את עצמה. נקודה זו עולה היטב בסיפור של המרגלים המעידים על עצמם:

11. במדבר יג, לג:

'וַיִּשְׁעוּ רֵאֵינוּ אֶת הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק מִן הַנְּפִילִים וַנְּהִי בְּעֵינֵינוּ כַּחַגְבִּים וְכֹן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם' לא פלא שאחרי שלמרגלים יש דימוי עצמי הנמוך "וַנְּהִי בְּעֵינֵינוּ כַּחַגְבִּים" בסופו של דבר גם האחרים מתייחסים עליהם ככה: "וְכֹן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם" העונש לחטא המרגלים הוא אפוא מתן האפשרות שהתלונות יתממשו:

12. במדבר יד, כז-כט:

עד מתי לעדה הרעה הזאת אשר המה מלינים עלי את תלונות בני ישראל אשר המה מלינים עלי שמעתי: אמר אלהם חי אני נאם ה' אם לא פאשר דברתם באזני פן אעשה לכם: במדבר הזה יפלו פגריכם וכל פקדיכם לכל מספרכם מן עשרים שנה ומעלה אשר הלינתם עלי לעומת זאת, אלו שהאמינו שאפשר להצליח להגיע לארץ, כלב ויהושע, אכן הגיעו בסופו של דבר לארץ נראה שאין כאן רק עונש, אלא תובנה שבגלל תפיסת המציאות של דור המדבר, אי אפשר להתקדם אתם לשלב הבא וממילא צריכים להמתין לדור הבא. הפרשה התחילה באופטימיות נפלאה, מלאה בטוב ותקווה לארץ,

בחיים, שבגללו צריך לבכות ולהתגעגע למצרים הוא התאוה לבשר?

היעדר הפרספקטיבה הזאת, לצערנו, אינו רק נחלת העבר. הושע בן שלום, ראש המכינה קדם-צבאית בית ישראל, מכינה שעוסקת רבות בהכרה ובתרומה לחברה הישראלית, מביא את דור המדבר כמשל לזמננו:

9. אנחנו זוכים לחיות בתקופה שדברים גדולים קורים בה, במאה החשובה ביותר של תולדות עם ישראל באלפיים השנים האחרונות, ואנשים מתעסקים בלריב ובלהתלונן על שטויות. זו תופעה שקיימת לא רק במרחב הלאומי אלא גם במרחב האישי. אני זוכר באחת החתונות שנוכחתי בהן, את אבי החתן עסוק עד החופה בלכעוס ולריב עם צוות האולם על סידור השולחנות במקום לשמוח ביום הגדול הזה.

בהמשך הפרשיות תלך הנוסטלגיה למצרים ותגבר. יהיו מי שיציעו לחזור למצרים (במדבר יד, ד), ומצרים תזכה לתיאורים המיוחדים לארץ ישראל: 'אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ' (במדבר טז, יג). אחר כך יעברו המתלוננים מלמאוס בה' (במדבר יא, כ) לנאץ את ה' (במדבר יד, יא).

תפיסת המציאות נוגעת לא רק ליחס לעבר ולהווה אלא גם ליחס לעתיד. חטא המרגלים בפרשת שלח הוא בעצם הרחבת תרבות התלונות גם לעתיד, להתיימש ממנו ולבכות. העבר היה טוב, ואלוהים ומשה התעלו בהם שלקחו אותנו מהמקום הטוב. ההווה רע, והעתיד יהיה רע עוד יותר. חטאי "לעשות" לעומת חטאי "להיות" התלונות של העם על הבשר שברו את משה

10. במדבר י"א ט"ו:

י וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת-הָעָם, בֹּכֶה לְמִשְׁפַּחְתּוֹ--אִישׁ, לְפֶתַח אָהָל; וַיִּחַר-אַף יְהוָה מְאֹד, וַבְּעֵינֵי מֹשֶׁה רָע. יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה, לְמַה הִרְעִיתָ לְעַבְדְּךָ, וְלָמָּה לֹא-מָצִיתִי חֵן, בְּעֵינֶיךָ: לְשׁוֹם, אֶת-מִשְׁאֵל כָּל-הָעָם הַזֶּה--עָלֵי. יב הָאֲנֹכִי קְרִיתִי, אֶת כָּל-הָעָם הַזֶּה--אִם-אֲנֹכִי, לְדַתִּיהוּ: כִּי-תֹאמַר אֵלַי שְׂאֵהוּ בְּחִיקְךָ, כַּאֲשֶׁר יִשְׂאֵה אֱמֹן אֶת-הַיֵּנֶק, עַל הָאֲדָמָה, אֲשֶׁר נִשְׁפַּעַתְ לְאַבְתָּיו. יג מֵאֵין לִי בֶשֶׂר, לְתֵת לְכָל-הָעָם הַזֶּה: כִּי-יִבְכּוּ עָלַי לֵאמֹר, תִּנְהַלְנוּ בֶשֶׂר וְנִאֲכַלְהָ. יד לֹא-אוּכַל אֲנֹכִי לְבַדִּי, לְשַׂאת אֶת-כָּל-הָעָם הַזֶּה: כִּי כְבֵד, מְמֹנִי. טו וְאִם-כָּכָה אֶת-עֲשֵׂה לִי, הֲרֹגֵנִי נָא הַרְג--אִם-מִצְאָתִי חֵן, בְּעֵינֶיךָ; וְאֶל-אַרְצָה, בְּרַעַתִּי.

כמה הידרדרה מערכת היחסים בין משה לעם; אחרי חטא העגל היה משה מוכן להקריב עצמו כדי להציל את העם, ואילו כאן משה מבקש למות ובלבד שיפטרו אותו מלהנהיג את העם. מה גרם אפוא למשבר הגדול? מסביר הרב נגן כי התלונות אינן עניין נקודתי או נפילה זמנית, הן שיקוף וביטוי של הוויית החיים והן מאפיינות אווירה

ושכנתי בתוכך נאם ה" כי הענין הא-לוהי עמד לחול עליהם כבראשונה אלו נענו כלם לקריאה ושוב לארץ ישראל בנפש חפצה, אבל רק מקצתם נענו ורובם והחשובים שבהם נשאו בבבל מסכימים לגלות ולשעבוד ובלבד שלא ירדו ממשכנותם ומעסקיהם. ויתכן כי על זה רמז שלמה באמרו 'אני ישנה ולבי ער' כנה הגלות בשם שינה ואת התמדת הנבואה בקרבם בשם לב ער. ובאמרו קול דודי דופק כינן לקריאה אשר יקראם הא-לוה לשוב לארץ. המלים 'שראשי נמלא טל' הן כינוי לשכינה היוצאת מצל קורת המקדש. 'פשטתי את כתנתי' מורה על התעצלם להשמע לקריאה ולשוב לארץ ישראל. 'דודי שלח ידו מן החור' רמז לעזרא הפוצר בהם ולנחמיה ולנביאים האחרונים. סוף דבר רק חלק מן העם נענה ולא בלב שלם ולכן גמלם הא-לוה כמחשבת לבם ונתקומו בהם ההבטחות הא-לוהיות רק במדה מצמצמת כפי מעוט התעוררותם, כי הענין הא-לוהי אינו חל על אדם כי אם לפי הכנת האדם: אם מעט – מעט, ואם הרבה – הרבה. אף אלו היינו מוכנים להתקרב אל א-להי אבותינו בלבב שלם כי אז היה הוא ית' מושיענו כאשר הושיע את אבותינו במצרים. עכשו שאין הדבר כן אין הדברים שאנו אומרים בתפלותינו 'השתחו להר קדשו' ו'השתחו להדס רגליו' ו'המחזיר שכינתו לציון' וכדומה כי אם כדבור התוכי וכצפצוף הזרזיר, כי בלא כוונת הלב אנו אומרים דברים אלה או דומיהם כאשר העירות בצדק שר הכוזרים

יש קו מחבר בין דרשת ריש לקיש לבין דרשתו של רבן שמעון בן גמליאל שראינו קודם. טענת רשב"ג הייתה ש"פורענות ראשונה" אינה גלויה לעין. התחלת הירידה איננה במתאוננים אלא כבר בשלב של "ויסעו מהר הי". גם ריש לקיש מזהה את הריקבון לא בשעה של חורבן אלא כבר בשלב הבניין: "שלא עליכם כחומה אלא כדלת ששולט בו הרקב". הפוטנציאל של הריקבון עלה כבר בעלייתם לארץ כדלת.

זהו לקח מכוון. אם יודעים לאן הולכים, בונים בניין עדי עד. אנחנו צריכים להיות מוכנים ליעד האלוקי שלנו, של "הנני בא". לדעת להפנות את ראשנו בכיוון הנכון ולהסתכל קדימה, לנסוע אל. אז נוכל להצליח במשימה הגדולה שלנו, בבנייה של ארץ ישראל כבניין עדי עד.

כמו שלתפיסות השליליות יש כוח לעצב מציאות רעה, לתפיסות חיוביות יש כוח לעצב מציאות טובה. את הפסוק בתהילים:

16. תהלים לד, יג:

'מי האיש החפץ חיים אהב? מי לראות טוב' אפשר לפרש לא רק כשאלה אלא גם כתשובה. השאלה היא: מי האיש החפץ חיים? ואילו התשובה היא: אהב

אלא שהכול התקלקל ונשארנו לשנות דור ארוכות עם מתי המדבר.

גם ההפטרה מצפינה בתוכה את אותו המהלך-

13. זכריה ב י"ד.

"רני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושמכתי בתוכך נאם ה" הפסוק נשמע מאוד אופטימי: הנביא קורא לנו להתכוון לשמחה הגדולה של שיבת ה' לציון לאחר שבעים שנות גלות בבל. אמנם יש כאן תקווה גדולה, אך מיד בהמשך יש כוהן הלבוש בגדים צואים. הבגדים הצואים מסמלים את עליבותם של עם ישראל בראשית ימי בית שני, ימי זכריה, שהיו סרבני עלייה; נוח היה להם בגלותם ולא זכרו לעלות ארצה. עזרא המשיך לדחוף את ישראל לעלות, אבל לא הצליח. האוכלוסיה המבוססת, הזרם העיקרי ביהדות, נשאר בבבל.

כך מתאר ריש לקיש, בפרספקטיבה של מאות שנים מאוחר יותר, את העלבון הזה בפגישתו עם רבה בר בר חנה, שעלה מבבל

14. בבלי יומא ט, ע"ב:

ריש לקיש הוי סחי בירדנא (מתרחץ בירדן), אתא (הגיע) רבה בר בר חנה יהב ליה ידא (נתן לו יד). אמר ליה: אלהא! סנינא לכו (אני שונא אתכם), דכתיב (שיה"ש ח) 'אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז', אם עשיתם עצמכם כחומה ועליכם כולכם בימי עזרא - נמשלתם ככסף, שאין רקב שולט בו, עכשיו שעליכם כדלתות נמשלתם כארז שהרקב שולט בו.

שואל הרב בני לאו: מה פירושה של אגדה זו? יהודי עולה מבבל ומטייל על שפת הירדן. בראותו יהודי אחר העומד לעלות מן המים הוא מושיט לו, ברוב אדיבות, את ידו בהצעת עזרה, אולם במקום תודה הוא זוכה לקללה עסיסית. הקללה "מעמיסה" על גבו של העולה הבבלי את כל חטאי אבות אבותיו הקדמונים שלא עלו לארץ בימי עזרא. הסיפור הזה אירע במאה השלישית לספירה, ועזרא חי במאה החמישית לפני הספירה. כשמונה מאות שנה עברו בין שני המאורעות. מדוע שונא ריש לקיש את רבה בר בר חנה? בגלל משהו שקרה לפני שמונה מאות שנה! רבה בר בר חנה מבטא גישה שגרמה לריקבון ביהדות, כי הם לא עלו כחומה. הגמרא הזו, לפי דברי ריש לקיש, רואה את העלייה כחומה כמצווה, שתכליתה בניית ארץ ישראל ללא רקב.

רבי יהודה הלוי המשיך את דברי ריש לקיש בתחושת החרפה של אי-העלייה לארץ בימים שניתן לעלות:

15. כוזרי מאמר שני פיסקה כד

(כד) אמר החבר: אכן מצאת מקום חרפתי מלך כוזר כי אמנם חטא זה הוא אשר בגללו לא נתקם היעוד אשר יעד האלוה לבית השני 'רני ושמחי בת ציון כי הנני בא

י"ד) במדבר הזה יתמו ושם יתמו. יתמו - בעולם הזה, ושם יתמו - בעולם הבא. ואמר (תהלים צ"ה) אשר נשבעתי באפי אם יבאון אל מנוחתי, דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר: באין הן לעולם הבא, שנאמר (תהלים נ') אספו לי חסידי כרתי בריתי עלי זבח, אלא מה אני מקיים אשר נשבעתי באפי - באפי נשבעתי, וחוזרני בי" נראה שרבי עקיבא איננו חולק על העובדה, שמעלתם של דור המדבר גבוהה ביותר, דור שזכה להתגלות אלוהית. בעשר המכות, יציאת מצרים, קריעת ים סוף ומעמד הר סיני. כאשר רבי עקיבא אומר, שאין לדור המדבר חלק לעולם הבא, הוא אומר זאת דווקא משום כך. הצפייה מדור כזה הייתה גבוהה ביותר, וממילא הנפילה הייתה גדולה מאד.

מקובלנו כי דורנו הוא דור של גאולה, דור שבו אי"ה "כִּי־מִי צִאתְךָ מִצְרָיִם מִצְרָיִם אֶרְאֶנּוּ נִפְלְאוֹת". ולפי דברינו, יש בצד מעלה חשובה זו, גם דרישה מאד חריפה. אין במעלותיו של דורנו, בכדי לפטור אותנו מהתנהגות שתצדיק את אותן המעלות. להיפך, דווקא מעלות גדולות אלו, מעצימות את הדרישה מאיתנו. אם נצליח, כ"א לחוד, וכולנו כאומה להפטר מהציניות ותחושת החדלון האופפת את דורנו. אם רק נשכיל להתעלות מעל אוסף התלונות האין סופי שעמנו יודע ליצר, כי אז גם נראה את האור, וגם נגרום לזריחתו.

נסיים בתפילה, שעוד בדורנו אנו, נזכה להתגשמות חזון הנביא ישעיהו "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים". ונזכה גם לא להחמיץ את הפוטנציאל הגלום בדעה זו.

ימים לראות טוב. מי שאוהב את הימים שלו, רואה את הטוב ויש לו יחס חיובי למציאות, זוכה לממש את החיים.

בני אדם, כמו החיים, מורכבים. יש בהם טוב ורע. מתן הדגש על החיובי שבאדם ועל הטוב שבו יכול לעצב את היחס אליו ולהגדיר את זהותו. כאשר האדם מתמקד בטוב שבו הוא יכול לשמוח בחייו והדבר יביא אותו למקומות טובים. ההשתקעות ברע שבאדם, לעומת זאת, עלולה לייאש אותו

תיקון עולם פנימי:

לסיכום, התורה עוסקת רבות בתיקון מעשיו של האדם. הבעיה של עם ישראל שפרשתנו עוסקת בה, נוגעת פחות לפן המעשי של חייהם ובעיקר לעולמם הפנימי. חלק גדול מתפיסת המציאות השורשית של האדם מעוצבת בשלבים מקודמים מאוד של החיים. יוצאי מצרים גדלו בתוך סבל גדול, וייתכן שזו הסיבה ליחסם הפתולוגי למציאות, כך נראה לעתים, ולחוסר היכולת להשתנות גם כאשר גורלם משתנה לטובה.

מסכם הרב יעקב נגן כי אחת הבשורות של העידן החדש היא התגברות ההכרה שהעולם הפנימי ותפיסת המציאות ניתנות לשינוי. תנאי מקדים אפוא לאדם הרוצה לשנות את תפיסת המציאות שלו היא ההכרה שאפשר להפריד בין המציאות לבין הדרך שבה חווים אותה ומפרשים אותה. רק כך יהיה האדם מסוגל לראות שהשינוי הנחוץ אינו במציאות אלא בתפיסת המציאות. אז יוכל האדם לשאול את עצמו למה הוא בוחר לפרש את המציאות באופן שלילי ואיך הוא יכול לפתוח את עצמו לנקודות מבט אחרות על המציאות.

ביהדות, התחום של עבודת הנפש פותח מאוד בחסידות ובקבלה. בזמננו אנו עדים לתנועה כלל עולמית של העמקה בעולם הפנימי של נפש האדם, החותרת לתיקון לא רק של ה"לעשות" אלא גם של ה"להיות".

סיפורו העצוב של "דור המדבר" - אנשים מיוחדים מאוד, שזכו לגילויי שכינה עצומים, ולמרות זאת נפלו עמוק כעומק תלונותיהם, צריך לעמוד נגד עיננו, במיוחד בדורנו אנו.

דור שראה כפי שכתוב במכילתא: "ר' אליעזר אומר ראתה שפחה על היס מה שלא ראו יחזקאל וישעיה". הם אותם אנשים, הם גם אלו שעליהם נאמר: "וינסו אתי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי" מורכבות זו, ביחס לאופיו של דור זה, באה לידי ביטוי במחלוקתם של רבי עקיבא ורבי אליעזר:

17. משנה סנהדרין י, א-ג:

"דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא וכו'. תנו רבנן: דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא, שנאמר (במדבר